

Omek

Chukát 5785
2025. július 3.

IV. évfolyam, 35. szám

Hányféle micva létezik? És miért fontosak a kategóriák?

A Tóra többféle kifejezést is használ arra, hogy a saját parancsolatait jellemezze. A lehető legegyszerűbb beosztás szerint létezik *chok* és *mispát*, amit jobb híján rendeleteknek és parancsolatoknak szoktak fordítani¹. Ez azonban nem tükrözi a tartalmi különbséget a kétféle micvatípus között.

Azonban mindkét kifejezéshez tartozik egy-egy hetiszakasz, ami az adott típusról lett elnevezve. A *mispát* típusú törvényekről tél vége felé olvastunk a *Mispátim* hetiszakaszban (Mózes 2., 21-24), a *chok* típusúakról pedig most, *Chukát* hetében. E kettő összevetéséből adódik az első, természetes javaslat arra, hogy pontosan mi is ez a két kategória.

A *Mispátim* törvényeiben túlnyomórészt a polgári joghoz hasonló témákról olvashattunk, pl. lopás, őrzés, károkozás. Ezzel szemben a mostani szakaszban csak egyetlen *chok* típusú törvényt láttunk: a vörös tehenet, melynek különleges pora képes megtisztítani még azt is, aki holttest által válik tisztátalanná (Mózes 4., 19:2).

Rási így magyarázza ezt:

„A Sátán és a világ népei ezzel heccelik Izraelt: mi ez a parancsolat, és miféle értelme van? Ezért írja, hogy *chok*: végzés az a Teremtő előtt, nincsen jogunk megkérdőjelezni.”

IMPRESSZUM

Az *omek* szó jelentése: mélység. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Kiadó: Bét Jehuda Közösség

Székhely: 1084 Budapest, Scheiber Sándor u. 2.

Felelős kiadó-szerkesztő:

Szántó-Várnagy Binjomin

Lapterv: Novák Tamás

Borítókép: Sora Shimazaki @ Pexels

Terjesztés: Vida Ákos

Megjelenik 150 példányban.

ISSN 3058-051X (Nyomtatott)

ISSN 3058-0609 (Online)

EVERGENS
RECLAIM YOUR BIRTHRIGHT

¹ A Tóra számos helyen említi ezt a két típust együtt. Az első ezek közül talán Mózes 2., 16:25.

Valóban: a vörös tehén micvája emberi ésszel nehezen fogható fel. Ezzel élesen szembeállnak azok, amiket mispátnak nevezünk, és szinte minden modern jogrendben megtalálhatunk.

A Talmud is erre a következtetésre jut:

„Tanították mestereink: ’törvényeimet [**mispát**] cselekedjétek meg’. Olyan dolgok, amik ha nem lennének leírva, akkor is logikus lenne leírva lenniük. [...] ’És rendeleteimet [**chok**] őrizzétek’. Olyan dolgok, amiket a Sátán megkérdőjelez.” (Jomá 67b)

Összefoglalva: míg a *mispát* emberi logika szerint is értelmezhető, addig a *chok* már túlmutat azon. Azonban míg az első kategóriában maga a Tóra is felsorol számos példát a *Mispátim* hetiszakaszban, addig a másodikról ez már nem mondható el.

Vajon van-e más olyan micva is, amit a Tóra *chok*nak, értelemmel nehezen felfoghatónak számít?

Egy gyakori kifejezés a *chukat olám* [örök rendelkezés], ami a leginkább szombathoz és az ünnepekhez kapcsolódó törvények kapcsán kerül említésre (pl. Mózes 3., 23:21, 31, 41).

Nem mondhatjuk azonban azt, hogy az ünnepek törvényei emberi ésszel ugyanolyan nehezen felfoghatóak lennének, akárcsak a vörös tehén és a Talmud által felsorolt további példák. Ugyanakkor a *mispát* típusú törvények közé sem tudnánk jó szívvel besorolni őket.

Talán emiatt terjedhetett el az utóbbi időben egyre több magyarázatban az a fogalom, mely szerint a *chok* és *mispát* mellett az *édut* [tanúságok] egy harmadik, köztes kategóriát jelentenek a micvák rendjében.

Eszerint az *édut* sem logikus, sem logikátlan. Hanem az a célja, hogy tanúskodjon valamiről. A szombat megtartása által például arról, hogy a Teremtő hat nap alatt teremtette a világot és a hetedik napon megpihent. Peszách és Szukot ünnepe által, vagy a mezuzá, tefilin micvái által arról, hogy kivezetett minket Egyiptomból.

Noha a hagyományos (talmudi) irodalomban nem találtam meg a nyomát ennek a harmadik lehetőségnek², a Tóra maga említi a fogalmat, például a Hagadában is idézett „bölcs fiú” kérdésében:

„Mik azok a tanúságok [édut], törvények [chukim] és rendeletek [mispátim], melyeket Örökkévaló Istenünk parancsolt nektek?” (Mózes 5., 6:20)

Eredeti módon definiálja ezt az új kategóriát az utolsó lubavicsi rebbe – Menachem Mendel Schneerson (1902-1994), akinek éppen ezen a héten volt a jorcájtja. Szerinte az *édut* típusú törvényeket sem tudnánk magunktól kitalálni.

Viszont azután, hogy a Tórában megkapjuk őket, utólag már igenis meg tudjuk érteni – elmentésben a *chok* típusú törvényekkel, melyekre utólag is nehéz a magyarázatot megtalálni³.

De miért van szükség ennyiféle micvára? Miért érzi a Tóra szükségét annak, hogy ennyiféle néven nevezze a parancsolatokat – miért nem elég, ha mindet betartjuk?

Talán azért, hogy mi, akik betartjuk őket, óvakodjunk a leegyszerűsítéstől. Ne mondjuk azt, hogy a micvák csak a zsinagógára korlátozódnak, de a mindennapi életet nem töltik ki. Vagy a Tóra tanulmányozása kizárólag az értelem feladata, és nem szól az érzelemhez. A Tóra teljes rendszert ad, és a sokféle kategória ezt a gazdagságot tükrözi.

² Talán az első említése ennek a definíciónak Samson Rafael Hirsch rabbi (1808-1888) műveiben található meg, melyekben ő azonban 6 kategóriát definiál, melyet 3 csoportba oszt be (Tizenkilenc levél, Chorev c. könyveiben). A definíciók rövid kivonata azonban Hirsch rabbi héber Wikipédia oldalán is megtalálható.

³ Ld. Likuté Szichot 4, Chukat. (Ez a logika igen hasonló a számítástudományból ismert P ill. NP típusú problémák közötti különbségtételre.) Ebből a magyarázatból azonban még nem derül ki, hogy miért

nevezzük az ilyen törvényt tanúságnak?

A válasz talán az lehet, hogy eszerint nem a Teremtő cselekedeteiről tanúskodnak ezek a micvák (pl. Teremtés, Kivonulás), hanem mi tanúsíthatjuk azt, hogy mennyire hasznosak és értelmesek a parancsolatok – de csak azután, hogy már betartottuk, megtapasztaltuk őket. Ahogyan Dávid király zsoltára megfogalmazza: „izleljétek és lássátok [tapasztaljátok meg magatok], hogy jó az Örökkévaló” (34:9).

Meddig lehet elmondani a szombat reggeli imát?

A legtöbb közösségben az a szokás, hogy szombaton reggel valamivel később kezdődik a reggeli ima a hétköznapiénál. Általában azt szoktuk feltételezni, hogy ennek a hátterében a szombati pihenés [*oneg sábat*] micvája áll.

Az askenáz világ nagy rabbija, a Remo, a Sulchán Áruchra írt jegyzetében megerősíti ezt a benyomásunkat:

„Szombatonként később szoktunk érkezni a zsinagógába a hétköznapiénál. Ugyanis a hétköznapi állandó áldozatnál az van írva, hogy **'reggel'** [kell bemutatni], míg a szombatinál az, hogy **'szombat napján'**, amiből az tűnik ki, hogy később mutatták be.” (OC 281:1, Mordecháj ben Hilél alapján)

Valóban, a hamarosan olvasandó Pinchász hetiszakaszban, az áldozatok leírásánál a hétköznapi áldozatban ezt olvassuk: „Az első bárányt **reggel** mutasd be, és a második bárányt mutasd be az 'esték között' [délután].” (28:4)

Ezzel szemben szombaton: „És **szombat napján** két ép, egyéves bárányt mutass be...” (28:9)

Ez igen megnyugtató információnak tűnhet azok számára, akiknek a közösségében mostanában, nyáron, Budapesten például 10 óra körülre szokták meghirdetni a reggeli imádkozást. Ugyanis a naptárban a „reggeli ima utolsó ideje” [*szofzmán sácharit*] pontban ezen a héten például 10:09 szerepel. Világos, hogy ez a 9 perc semmiképpen nem lehet elég arra, hogy az ima legelejétől az Ámidáig eljussunk.

Ha azonban maga a Tóra is megengedi ezt a késlekedést, sőt, a Remo is megerősíti, akkor – gondolhatnánk – semmi probléma nem lehet ezzel?

Sajnos a helyzet korántsem ennyire egyszerű. Mindenekelőtt, a Remo egész feltevése arra a talmudi alapelvre épít, mely szerint „az imákat az áldozatoknak megfelelően vezették be” (Beráhot 26b). Szombaton azonban két áldozatot muta-

tunk be: az első mondatban leírt reggelit, melynek a Sácharit imánk megfelel, valamint a muszáfot, vagyis szombati extra áldozatot, és ennek természetesen a muszáf imánk felel meg.

Ez utóbbi imának pedig egyébként is jóval későbbi a határideje (ld. Beráhot 26a, Sulchán Áruch OC 286:1). Ez magyarázza meg a Tóra eltérő fogalmazását is, hiszen a késlekedésre utaló mondat nem a reggeli imánkra, hanem az azután elmondott muszáf Ámidára vonatkozik.

Továbbá, a halachában fontos alapelv, hogy a végső döntéseket a rabbinikus hagyomány teljességének figyelembevételével hozzuk meg. Jellemzően a Talmud az, ami a Tóra mondatainak közeli olvasata alapján törvényeket vezet le – a Talmud után élt autoritásoknak, így a Remonak (1550-1572) vagy az annak az alapját képező Mordechájnak (1250-1298) jellemzően nincsen már ilyen „felhatalmazása”.

És mit mond maga a Talmud a szombat reggeli ima idejéről?

„Ünnepnapon [a megszakottnál] később érkezünk a zsinagógába és hamarabb megyünk el. Jom Kipurkor hamarabb érkezünk és később megyünk el. És **szombaton hamarabb érkezünk és hamarabb megyünk el.**” (Megilá 23a)

Ezeknek az anomáliáknak az összehangolására a lehető legegyszerűbb mód az, ha azt feltételezzük, hogy a „hamarabb” és „később” relatív fogalmak: nem az ima végső idejét kívánják módosítani, hanem azt, hogy a meglévő, törvény által meghatározott kereteken belüli térben mozognak (ld. Misna Berura 281:1, Áruch háSulchán 281:1).

Erről a meghatározott időről pedig szintén olvashatunk a Sulchán Áruchban:

„A reggeli ima tökéletes ideje a napfelkeltével kezdődik [...] és **egészen a negyedik óráig tart**, ami a nap har-

mada.

Ha pedig tévedett vagy megszegte, és a negyedik óra után imádkozott, egészen délig, akkor annak ellenére, hogy nincsen idejében mondott ima jutalma, [egyszerű] ima jutalma viszont van⁴.” (OC 89:1)

A fentebb említett 10:09 pontosan ez a negyedik óra, a nap halachikus óráinak [sáot zmániot] megfelelően, melyeket úgy számolhatunk ki, ha a napfényes órákat 12 részre osztjuk. Az itt említett dél szintén így számolható (ezen a héten például 12:48).

Ezek alapján azt gondolhatjuk, hogy ha a szombat reggeli imát túl későn, de még a halachikus dél előtt elmondjuk, akkor nagyot nem tévedhetünk, hiszen az „ima jutalmát” legalábbis megszereztük. Feleslegesen mondott

áldás [bráchá levátálá] viszont nem hangzik el ilyenkor.

Sajnos azonban ez sem ennyire egyszerű. A Sulchán Áruch egy másik helyen igenis megfogalmaz egy olyan véleményt, mely szerint az Ámidá előtt elmondott Smá áldásai szintén imának számítanak. Ráadásul ezeket nem is mondhatnánk az ima utolsó ideje után, mert ezek – e vélemény szerint igenis hiába mondott áldások (OC 58:6, Misna Berura 58:26).

A *Biur Halacha* – a Misna Berurához a szerző által mellékelt részletes elemzések gyűjteménye – megmagyarázza, hogy nagy szükség esetén létezik olyan vélemény, ami ezzel vitatkozik. Kérdéses azonban, hogy milyen rendszerességgel és milyen indoklással támaszkodhatunk erre a véleményre.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 19:04 és 20:25 között.

Szombat kimenetele: 21:45.

A zsinagógában **péntek este** 18:00-tól tanulás, majd minche. 18:30-tól Kábálát Sábát.

Szombat reggel 8:30-tól tanulás, 9:00-tól reggeli ima és Tóraolvasás.

A **péntek esti kiduson** meglepetésvendégünk lesz. Érdemes eljönni! ;) Köszönjük a múlt heti beszélgetést Szántóné dr. Balázs Edit történésznek!

A Smá Jiszráelt olvassuk el legkésőbb szombat reggel 8:50-ig.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a Rumbach utcai zsinagógában.

Kedd és szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a Bét Jehuda zsinagógában.

Szombat reggeli imák a Bét Jehuda zsinagógában július hónapban:

Július 5-én, Chukát szombatján (ezen a héten!) és

Július 19-én, Pinchász szombatján 9:00-kor.

Sábát sálom! Gut sábesz!

⁴ Hogyan lehetséges az, hogy kétféle időt is meghatároz a Sulchán Áruch – egy tökéletes és egy kevésbé ideális változatot? Ennek a döntésnek szintén a talmudi vita az alapja, melyben Rabbi Jehuda vitatkozik a Bölcsékkel (Misna, Berácht 4:1). Ilyenkor általában a többségi véleményt követjük, ami esetünkben a könnyítő (későbbi) vélemény.

Ez az eset azonban kivételes, mert itt maga a Talmud fogalmazza meg, hogy Rabbi Jehuda véleményét döntjük, egy különleges szabály alapján: mivel az ő álláspontjának megfelelő misnát találhatunk az Édujot traktátusban, melyet a halacha legpontosabb forrásának számítunk (Berácht 27a, Édujot 6:1 alapján).